

УДК 336.7

Галецька Т. І.,*кандидат економічних наук, старший викладач Національного університету "Острозька академія"***Мартин О. М.,***кандидат економічних наук, доцент Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВАЖЕЛІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Охарактеризовано методи впливу держави на формування і регулювання ринку лізингових послуг. Акцентовано увагу на необхідності активізації економічних інструментів стимулювання лізингової діяльності

Ключові слова: державне регулювання, економічні інструменти, лізингові операції.

Дана характеристика методов влияния государства на формирование и регулирование рынка лизинговых услуг. Внимание акцентировано на необходимости активизации экономических инструментов стимулирования лизинговой деятельности.

Ключевые слова: государственное регулирование, экономические инструменты, лизинговые операции.

The methods of government control of forming and regulating leasing operations have been investigating. Special attention paid to necessity of activation of economic instruments to stimulate leasing activity.

Key words: state regulation, economic instruments, leasing operations.

Постановка проблеми. Ринок лізингових послуг в Україні перебуває на стадії формування. "Правила гри" для його учасників встановлюються з допомогою правової складової державного регулювання, яка здійснює визначальний вплив на формування економічного механізму лізингу, а також на його інституційний розвиток. Однак із розвитком ринкових відносин головна роль повинна перейти до економічних інструментів стимулювання лізингової діяльності. Саме тому таке важливе значення має визначення та встановлення пріоритетів у державній політиці щодо лізингу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Використання економіч-

них важелів державного регулювання лізингової діяльності досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Серед них В. Газман, Ю. Гринчук, А. Жилінський, І. Костирко, Н. Рязанова, П. Саблук та ін. Проте в умовах загострення кризових явищ в національній економіці й, особливо, розгортання негативних процесів на вітчизняному ринку лізингових послуг, подальшого вдосконалення потребує механізм застосування економічних інструментів державного регулювання.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз економічних важелів державного регулювання лізингової діяльності та пошук шляхів їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Основними економічними інструментами державного регулювання економіки є: бюджетно-фінансова, грошово-кредитна та зовнішньоторговельна політика; комплекс засобів середньострокового загальнонаціонального господарського прогнозування, планування та програмування; державний сектор економіки та державне підприємництво; засоби регулювання міграції капіталів.

Державне регулювання економічних відносин у суспільстві здійснюють як вищі та місцеві державні органи влади, так і спеціалізовані установи. Активну роль у стимулюванні економічних процесів покладають і на місцеві органи влади. Зокрема, стосовно розвитку місцевого підприємництва та забезпечення припливу капіталу до регіону; удосконалення інфраструктури; зменшення безробіття. З цією метою використовується податковий механізм, фінансування нових підприємств через випуск облігацій тощо. Економічна функція держави в основному полягає в регулятивних, стимулюючих та консультативних діях.

Економічна діяльність держави проявляється також у безпосередньому господарському керівництві державним сектором економіки (на державних підприємствах, установах, організаціях). Зокрема, держава виступає в ролі власника засобів виробництва та виробника товарів, робіт, послуг НАК “Укргролізинг”.

На фінансовому ринку України функціонує три спеціалізованих державних регулятора:

- 1) НБУ;
- 2) Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- 3) Державна комісія по регулювання ринків фінансових послуг.

Функції нагляду та контролю за функціонуванням ринку лізингових послуг здійснює Комісія по регулювання ринків фінансових послуг. Однак у зв'язку з тим, що лізингові операції можуть проводити не лише фінансові компанії та інші юридичні особи, діяльність яких підпадає під контроль зазначеної вище Комісії, лізинговим бізнесом займаються також і банківські установи, що звітуються перед НБУ.

У зв'язку з цим існують різні умови діяльності лізингодавців. Зокрема, спостерігається дискримінація лізингових компаній. Вона полягає в опо-

даткуванні ПДВ винагороди лізингодавця у разі перевищення подвійної облікової ставки НБУ. Вважаємо, що обмеження стосовно розміру винагороди лізингової компанії є невиправданими. Подібні заходи не застосовуються до всіх учасників лізингового ринку, зокрема, таких потужних лізингодавців як банки. Фінансування лізингових компаній банками здійснюється на загальних підставах. Лише дочірні компанії банківських установ користуються вагомими переваги, які полягають у:

- пільговому фінансуванні (під низький відсоток та у необхідній кількості);

- широкій клієнтській базі (банки пропонують своїм клієнтам скористатися додатковими послугами);

- тісному зв'язку із виробниками основних засобів (підприємства-виробники, скориставшись послугами лізингової компанії, можуть збільшити збут своєї продукції).

Підприємницька діяльність господарюючого суб'єкта здійснюється з метою отримання прибутку. Так, маржа лізингодавця в 2008 р. становила 8,2% (подвійна облікова ставка НБУ (30. 04-31. 12. 2008р. – 12%) становила 24%, комерційні банки надавали в цей період кредити у національній валюті під 15,8% річних) [1]. Для порівняння, у 2005 р. в японських банках ставка за кредитами терміном понад десять років становила майже 1,53%. Облікова ж ставка Банку Японії не змінювалась із 2001 р. і дорівнювала лише 0,1% [2].

Отриманий лізинговою компанією прибуток повинен бути більшим за всі витрати, здійснені на проведення лізингової операції та господарські витрати лізингодавця. До перших включають послуги нотаріуса, страхової компанії, а у випадку здачі в лізинг автомобіля також витрати на його державну реєстрацію та податок з власників транспортних засобів та самохідних машин. До других – заробітну плату працівників, освітлення та опалення приміщення, його оренду та охорону тощо. За таких жорстких умов проведення лізингової операції стає вигідним лише дочірнім компаніям банків, що мають пільгове фінансування, а також потужним фірмам, яким надаються суттєві знижки продавцями машин та обладнання при значних обсягах їх закупівель.

Як демонструє світовий досвід, зменшення лізингової маржі викликає стрімке пошкваллення лізингового бізнесу. За спостереженнями дослідників, зниженням маржі російськими лізинговими компаніями в 2003 р. з 6-7% до 3-4% сприяло збільшенню обсягу лізингових операцій на 76% [3, с. 60-61].

Тому вважаємо за доцільне запровадження регулювання норми рентабельності діяльності суб'єктів господарювання, зокрема учасників ринку фінансових послуг, за допомогою податкової системи.

Податки та податкові пільги є одним із найважливіших засобів державного впливу на соціально-економічні процеси в країні. За використанням цього інструменту здійснюється макроекономічне регулювання економі-

ки, а також перерозподіл ВВП на цілі економічного розвитку, соціального захисту, розвитку освіти, науки, охорони здоров'я тощо. Тому ефективна податкова система повинна стати передумовою соціально-економічного поступу. Це вимагає підсилення регулюючої та стимулюючої ролі держави, яка в умовах економічної кризи повинна забезпечити економічну стабільність та збалансований розвиток соціальної спільноти. Досягнення фіскальної мети повинне відбуватися через зростання добробуту населення та економіко-соціальний розвиток господарюючих суб'єктів. Саме через створення сприятливого податкового середовища лізинг швидко поширився у світі та утвердився як ефективний механізм фінансування інвестицій.

Податок на прибуток підприємств є одним із основних джерел формування Державного бюджету. Об'єктом оподаткування є прибуток, який визначається шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат платника податку та величину амортизаційних відрахувань, визначених відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (рис. 1).

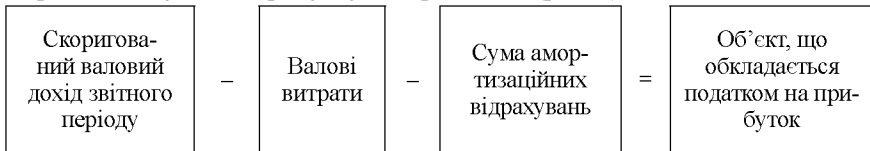

Рис. 1. Порядок визначення об'єкта оподаткування, що обкладається податком на прибуток *

*Джерело: [4].

У державній податковій політиці важливе місце відводиться питанню амортизації основних засобів, особливо їх активної частини (транспортних засобів, машин, обладнання тощо). Якщо завданням держави є економічний розвиток країни та заняття чільного місця у світовій спільноті, то зусилля держави повинні бути скеровані на створення сприятливих умов для діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання та заохочення інвестицій у сучасні техніку та технології. Норми податкової амортизації повинні ґрунтуватися на реальній швидкості списання основних засобів, що визначається інтенсивністю їх фізичного та морального зносу. Це підтверджує практика розвинутих країн, де компанії самостійно обирають, офіційно декларують та застосовують один метод амортизації основних засобів із прийнятих у країні стандартів. Можливою є заміна прискореного методу нарахування амортизації на прямолінійний із обов'язковим повідомленням про це відповідних органів. Вважаємо, що на сучасному етапі назріла необхідність перегляду державної податкової політики щодо амортизації

активів у бік зближення її з економічними реаліями (бухгалтерським обліком). Доцільним є використання прискорених методів амортизації у податковому обліку. Застосування прискорених методів амортизації надасть можливість наблизити терміни дії договорів лізингу до періоду амортизації активів (нормативних строків їх корисної експлуатації). Дозволить уникнути невідповідності між викупною вартістю предмета лізингу (величиною останнього платежу) та балансовою вартістю цього ж предмета, облікованою лізингодержувачем. Остання визначається як різниця між первісною вартістю та нарахованим зносом за податковим методом амортизації.

Страховання предмету лізингу відіграє важливу роль у лізингових відносинах. Однак вітчизняним законодавством встановлені обмеження щодо віднесення до валових витрат господарюючих суб'єктів витрат на страхування у розмірі, що не перевищує 5% валових витрат за звітний податковий період з наростаючим підсумком з початку року [4]. Безумовно це не сприяє стабільності, цивілізованості та розвитку фінансового ринку.

Однією з основних проблем лізингодавців є недостатність дешевого фінансування лізингових проєктів. Вважаємо за необхідне введення пільгового оподаткування податком на прибуток операцій банківського кредитування, які носять інвестиційний характер та надаються терміном понад 5 років.

Перераховані заходи не повинні розглядатися як виняткові податкові пільги для суб'єктів лізингової діяльності, адже подібна практика є нормальною для розвинутих країн. Вона позитивно вплине на стан економіки та доходи Державного бюджету. Це підтверджують розрахунки фахівців Міжнародної фінансової корпорації, за якими лише погіршення податкового середовища для лізингу в 2005 р. і, відповідно, зменшення об'ємів лізингового бізнесу призвело до втрати бюджетом 284,4 млн. грн. у т. ч. від податку на доходи фізичних осіб – на 3,3 млн. грн. ПДВ – на 172,0 млн. грн., податку на прибуток – на 109,1 млн. грн. Найменший мультиплікативний вплив лізингу на інші галузі економіки (за різними підрахунками, мультиплікатор лізингу становить від 2 до 10) збільшив ці втрати ще на 568,8 млн. грн. Разом з тим введення лише підвищеного коефіцієнта податкової амортизації 3-ї групи основних засобів (1,5) дозволило б додатково отримати надходження до Державного бюджету тільки від збільшення за податком на прибуток підприємств у розмірі 20,2 млн. грн. [5, 7, 8].

Поряд із фінансовим лізингом основними програмами технічного забезпечення села, що фінансуються за рахунок коштів бюджетної системи України, є видатки на відшкодування вартості складної техніки та пільгове кредитування. Згідно з оцінками вчених, оновлення машино-тракторного парку сільськогосподарських підприємств потребує 15 млрд. грн щорічно протягом 10 років [6, с. 15]. Фінансування програм розвитку українського села за залишковим принципом не може кардинально змінити ситуацію з технічним забезпеченням аграріїв. Необхідність збільшення державних видатків за цими напрямками є очевидною.

Для регулювання економічної ситуації в цілому, лізингової діяльності зокрема, держава використовує також інструменти грошово-кредитної політики, головними серед яких є: облікова (дисконтна) ставка; операції на відкритому ринку; норма обов'язкових резервів. За їх допомогою держава активно впливає на економічну діяльність, інвестиційний процес. В умовах спаду виробництва, зменшення інвестицій НБУ, як правило, знижує облікову ставку. Таким чином, стимулюється попит на гроші з боку господарюючих суб'єктів, досягається зростання інвестиційного попиту. Офіційні облікові ставки, встановлені у різних країнах національними центральними банками, неоднакові. В умовах фінансової кризи 2008 р. облікові ставки у розвинутих країнах постійно переглядалися в бік зниження і на сьогодні коливаються в межах 1-2%. У 2008 р. – на початку 2009 р. в Україні облікова ставка становила 12%. Сьогодні вона зафіксована на рівні 7,75% [1].

В умовах фінансової кризи особливої уваги НБУ потребує не лише науково обґрунтований та виважений підхід щодо формування облікової ставки, але й суворий контроль за комерційними банками щодо встановлення ними відсоткових ставок по кредитуванню. На жаль, банківські установи не здійснюють адекватних кроків для стабілізації фінансових відносин, спекулюючи на невизначеності ситуації, перекладають економічну кризу на плечі підприємств реального сектору економіки. Зокрема, в останньому кварталі 2008 р. за облікової ставки у 12%, кредити надавалися під 50-70% річних, або взагалі не здійснювалися.

У таких умовах вітчизняні лізингодавці стають заручниками банківської гри. Адже перевищення комісії лізингової компанії подвійної облікової ставки НБУ обкладається ПДВ. Лізингодавці реагують на цю ситуацію передбачувано: скорочують обсяги діяльності, здійснюють жорсткий відбір потенційних клієнтів, зменшують обсяги винагороди через виведення страхових та інших платежів зі складу своєї послуги, обмежують надання додаткових послуг.

Державою також повинні широко застосовуватися засоби регулювання зовнішньоекономічної діяльності та міграції капіталу. Це стосується операцій по міжнародному лізингу та сублізингу (митне оподаткування, податкові пільги, валютний курс, дво- та багатосторонні угоди, державні гарантії, цільові програми тощо).

Державний сектор та держпідприємство мають інтенсивний вплив на економіку. Він здійснюється через: стимулювання стійкого економічного зростання шляхом здійснення інвестиції у державний сектор економіки; удосконалення господарської структури; забезпечення стабільності цін та грошового обігу шляхом продажу товарів та послуг за пільговими цінами; оподаткування і субсидювання; стимулювання НТП через НДДКР; підготовку, перепідготовку кадрів у державних установах.

Важлива роль в економічних методах належить державним економічним програмам. Вони є адресним документом, що пов'язує за ресурсами,

строками виконання і виконавцями комплекс соціально-економічних, виробничих, науково-технічних, техніко-виробничих, організаційно-економічних та інших заходів, спрямованих на вирішення пріоритетних народногосподарських проблем, реалізація яких вимагає участі багатьох суб'єктів економіки, галузей, регіонів. Саме використання програмування забезпечує комплексну реалізацію державної економічної політики.

Висновки. З останнього кварталу 2008 р. під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх причин ситуація у фінансовій сфері, а за нею й в економіці в цілому різко погіршилась. Є всі підстави вважати, що настав новий етап становлення лізингових відносин. Він у всіх проявах не є сприятливим. Різкі коливання обмінного курсу на валютному ринку, дестабілізація банківської системи і зростання процентних ставок за кредитами, вимивання фінансових ресурсів підприємств сфери матеріального виробництва, дефіцитність бюджету та прискорення інфляційних процесів неминуче зумовили згортання лізингової діяльності. А це з позицій довгострокової перспективи загальмувало й вихід з фінансово-економічної кризи. Враховуючи те, що основою виходу з кризового стану завжди було і залишається оновлення основного капіталу, а також те, що лізинг у цьому процесі в сучасних умовах відіграє важливу роль, доцільно було б в рамках антикризових програм передбачити комплекс заходів щодо стимулювання лізингу. Навіть незначна фінансова підтримка, у тому числі й за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, дала б за умов обвального стиснення інвестиційного попиту значний мультиплікативний ефект і стримувала б його подальше стиснення, а в перспективі суттєво стимулювала розширення ємкості ринку і збільшення обсягів виробництва.

Література:

1. www.bank.gov.ua.
2. Світовий ринок боргових зобов'язань [Електронний ресурс] // Цінні папери в Україні. – 2005. – 21 липня. – Режим доступу : http://securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=369&pub=2015.
3. Танклевська Г. С. Проблеми розвитку лізингу в регіональних АПК / Г. С. Танклевська // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 58-61.
4. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28. 12. 1994 р. № 334/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Рязанова Н. Вплив лізингу на державний бюджет / Н. Рязанова // Лізинг в Україні. – 2007. – № 1. – С. 6-8.
6. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П. Т. Саблук. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 20 с.